

Osmanlı Belgelerine Göre I. Şah İsmail ve II. Bayezid'in Siyasi ve Diplomatik İlişkileri (911-917/1511-1515)¹

Ercan GÜMÜŞ²

Öz

Safevilere dair çalışmalarda, nisbeten barışa dayalı bir havanın hakim olduğu II. Bayezid ve Şah İsmail arasındaki diplomatik ve siyasi ilişkiler, sonraki dönemde yaşanan çatışmaların gölgesinde kalmıştır. Safevi çalışmalarında genellikle, savaşların başladığı Sultan Selim'in tahta çıktığı dönemden sonrasına odaklanılmıştır. Muhtemelen bunda en önemli neden, mezkur noktaya odaklanan kaynakların bulunmamasıdır. Ancak Osmanlı kaynakları, uzun savaşlar döneminden önce iki taraf arasındaki yüksek seviyeli diplomatik ilişkilerin varlığını göstermektedir. Bu araştırmanın öncelikli hedefi, Safevi ve Osmanlı hükümetleri arasında barışın hakim olduğu bir dönemi, Osmanlı arşivindeki belgeler üzerinden ispat etmektir. Gerçekten de, Sultan Selim'in tahta geçmesinden önce, Osmanlı Devleti'nin Safevi Devleti ile iyi ilişkileri vardı ve her iki taraf düzenli bir şekilde birbirine elçiler ve hediyeler göndermekteydi. Osmanlı kaynakları ve II. Bayezid'in Erdebil Şeyhi İsmail'e gönderdiği hediyelere bakarak, Osmanlıların Safevi şahına bakışını ve onu bir mezhep lideri şeklinde kabul ettiklerini inceleyeceğiz. Buna ek olarak, iki taraf arasında elçilerin nasıl gidip geldiğini ve bu seyahatleri tarafların güçlerini ifade etmek üzere ne şekilde kullandığını açıklayacağız.

Anahtar Kelimeler: İran Tarihi, Osmanlı ve İran İlişkileri, Osmanlı İmparatorluğu, I. İsmail, II. Bayezid.

Shah Ismail I And Bayezid II's Political and Diplomatic Relations in Ottoman Documents

Abstract

Diplomatic and political relations between Bayezid II and Shah Ismail I, where a relatively peaceful atmosphere prevailed in Safavid studies,

¹ Bu makale, Vural Genç tarafından Farsça kaleme alınan ve "Pejuhaşa-ya İrañşinasi, Sal 8, Şomare 1, Bahar ve Tabistan 1397, ss. 111-128" künyesiyle yayınlanan çalışmanın Türkçe çevirisidir.

² Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ercangumus1977@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-9904-748X.

remained in the shadow of the conflicts in the following period. Safavid studies mostly focused on the period after Sultan Selim accedes to the throne when the wars began. It is possible that the most important reason for this is the lack of resources focusing on the mentioned point. However, Ottoman sources indicate the existence of high-level diplomatic relations between the two sides before the period of long wars. The primary goal of this research is to prove a period of peace between the Safavid and Ottoman governments through the documents in the Ottoman archives. Indeed, before Sultan Selim came to the throne, the Ottoman Empire had good relations with the Safavid Empire, and both sides regularly sent envoys and gifts to each other. By looking at the Ottoman sources and the gifts that Bayezid II sent to the Sheikh Ismail of Ardabil, we will examine the Ottoman view of the Safavid shah and their acceptance of him as a sect leader. In addition, we will explain how ambassadors travel between the two sides and how they use these trips to express their power.

Keywords: Iranian History, Ottoman and Iranian Relations, Ottoman Empire, Shah Ismail I, Sultan Bayezid II.

Extended Abstract

The long, tiring, and inconclusive wars in the northwest of Iran undoubtedly played an important role in Ottoman and Safavid relations for two centuries. Indeed, it should be noted that these two rival powers conducted their diplomatic and political relations peacefully before Sultan Selim I ascended the throne in 1512. On the other hand, at the beginning of the 16th century, the Ottomans saw Shah Ismail as responsible for the political transformation in Iran, but the relations of the parties continued as before. Even in the beginning, the Ottomans respected the sheiks of Ardabil. Before the appearance of Shah Ismail, the fame of the founders of the Safavid sect and their descendants reached the Ottoman sultan in Bursa, so every year a certain amount of allowance or valuable gifts from Bursa were sent to Ardabil under the name “Çerağ Akçesi”. For example, Sheik Junaid came to Karaman when he was expelled from Ardabil by the Karakoyunlu Jahan Shah. Ottoman sultan Murad II sent various gifts to Sheikh Junaid to show his respect to the Safavid sect.

The Safavid lodge was not the only order the Ottomans respected. Prior to the outbreak of hostilities between the Ottoman Empire and Iran, Ottoman sultans often valued Iranian-linked sects and their representatives. For example, Sultan Mehmed II's acceptance and protection of the two Nurbakshi caliphs can be evaluated in this context. In addition, as far as we know, Bayezid II, who was a sultan closely related to Sufism, gave financial aid to a Qizilbash leader named Hasan Khalifa in southern Anatolia every year.

According to the Ottomans, the “apostasy” (irtidad) of the Safavids began with the coming to rule of Shah Ismail, and therefore they separated Shah Ismail from his predecessors and attributed Safavid “apostasy and heresy” to him. The Ottomans respected the Safavid sect and state until the early 16th century, that is until Selim I. came to the throne, and they maintained their diplomatic and political relations within this tradition of respect.

Although Bayezid II pursued a peaceful policy against the Safavids, on the other hand, he developed a very clever attitude and was able to obtain enough information from Iran through internal and external news sources. These relations, which look like diplomatic activities, were maintained between the two sides, mainly to conceal espionage for information purposes.

The most obvious evidence/indicator showing the good relations between the Ottomans and the Safavids and that this was in a peaceful atmosphere is undoubtedly the exchange of ambassadors and gift-giving between the parties. During this period, although the Turkish and Persian historical sources do not provide a holistic description of the course of the relations between the two sides and the envoy's departure, documents are available in the Ottoman archives to prove the existence of these relations.

A source called "İnamat Defteri", dating from the Bayezid II period, traced the history of diplomatic relations with Iran in a way that includes rich details that Persian sources do not have. This Inamat Notebook (İnamat Defteri) is filled with the documents, belongings, and gift lists of the ambassadors sent by Bayezid II to Shah Ismail and by Shah Ismail to Bayezid II. Another source used in this regard is the diplomatic reports of the Venetian ambassador in Istanbul, which confirms the Ottoman archives. The ambassador mobility and gift exchange/mutual gift-giving between the two parties, which we present based on the Ottoman archive, will also help us understand the Safavid and Shah Ismail images and ambassador mobility in the Ottoman world.

Sultan Bayezid II was sitting on the Ottoman throne when Shah Ismail defeated the Akkoyunlu ruler Elvend Mirza and made Tabriz his capital. From 1502 to 1505, instead of establishing direct political relations with Iran, the Ottomans were constantly collecting information about Safavids' activities through the Kurdistan rulers on the Ottoman-Iranian border or spies under their orders. During these three years, Shah Ismail fought the Akkoyunlu remnant in his country and the Ottoman closely followed the activities of the Safavids.

Bayezid II in no way approached to start a war with Shah Ismail. Because he knew that Shah Ismail had many followers in Anatolia. That is why/Therefore he acted very wisely and cautiously in his dealings with Shah Ismail. For three years, Shah Ismail did not send Sultan Bayezid II a "beşaratname" giving the good news of the lands he had conquered, or "fetihname"s declaring the wars he had won. This situation continued until January and February 1505. Bayezid II's ambassador, Mehmed Çavuş (Sergeant) Balaban, was sent with him with various gifts on the occasion of Shah Ismail's conquest of Iraq and the Fars provinces in January 1505. Of course, the apparent reason for the ambassador's visit was to celebrate the conquests. In reality, such a celebration was not by Ottoman customs and politics. The letter that Bayezid's envoy brought was an official message, and in fact, Bayezid's envoy had an opportunity to gather information and conduct espionage activities in Iran, where he came to this task. It soon became clear that Mehmet Çavuş (Sergeant) Balaban's duty was to gather information. Thus, diplomatic relations between the

two sides that would continue until 1511 were started. Until the end of Sultan Bayezid's reign, the commute/movement of the envoys continued between the two sides.

Shah Ismail sent three embassies to Istanbul between 1505-1511. On the other hand, Sultan Bayezid II sent envoys to Iran. These delegations must have followed the process after Shah Ismail defeated the Uzbek Shaybek (Şeybek) Han.

It should be noted that while the Shahs' envoys were in Istanbul, Sultan Bayezid II was going through the biggest crisis of his reign. Because there was an earthquake in Istanbul a year ago, and the intensity of this earthquake, which was called the "little apocalypse", was so great that it destroyed the city. The Ottomans started to rebuild the city after Istanbul was destroyed. At this time, Bayezid's son Selim rebelled against his father in March 1511 and asked his father for a sanjak in the province of Rumelia. When Sultan Bayezid wanted to fight to subdue his son, he faced another problem. In April 1511, in the province of Teke in Southern Anatolia, Shah Kulu Baba rebelled against the Ottoman Empire. This revolt quickly reached Kütahya and Bursa from Teke province and cost the lives of several Ottoman viziers. The Shah Kulu rebellion, which lasted about three months, dealt a great blow to the Ottoman power. It also paved the way for the rule of Shah Ismail. Meanwhile, the war between father and son ended with Selim's defeat in December 1511. During all these events that took place in the Ottoman lands, the last envoy of Shah Ismail was in Istanbul. The envoys of Shah Ismail brought the severed head of Shaybek (Şeybek) Khan in a silver box with them. Bayezid kept the Shah's envoys under his control and closely followed their daily movements, as he was worried that they would understand the conflicts between his princes and then help the Qizilbash in Anatolia.

As a result, at the beginning of the 16th century, Ottoman-Safavid relations began to develop with a compromise perspective that neither side wanted to directly conflict with each other. The establishment of unity in Iran on the one hand, the occupation of Diyarbekir, and the emergence of a conflict with the Ottoman Empire on the other showed Ismail's desire for the west. Having Qizilbash followers in Anatolia strengthened Shah Ismail against Bayezid. Ismail was smart enough not to pursue a policy of violence against his mighty rival. Although there were some political disagreements over sovereignty between them, these issues never turned into a war. All these mentioned issues and what is explained in the article reveal the surface of the political relations that were veiled by the shadow of the wars that followed. Ottoman archive records show that in 1505-1511, in addition to the correspondence between the two sides, Shah Ismail sent three embassy delegations to Istanbul while welcoming two Ottoman embassy delegations in Tabriz. Finally, it can be said that this six-year period was the most influential and last in the political relations between the Safavids and the Ottomans before the confrontation.

Giriş

İran'ın kuzeybatısında meydana gelen uzun, yorucu ve sonuç vermeyen savaşlar, şüphesiz ki, iki asır boyunca Osmanlı ve Safevi ilişkilerinde mühim bir rol oynamıştır. Gerçekten de belirtmek gerekir ki, söz konusu iki rakip güç Sultan I. Selim'in 1512 yılında tahta oturmasından önce diplomatik ve siyasi ilişkilerini barış içerisinde yürütmüşlerdi. Öte yandan 16. yüzyılın başında Osmanlılar, Şah İsmail'i İran'daki siyasi dönüşümün sorumlusu olarak gördüler ancak tarafların ilişkisi eskisi gibi devam etmişti. Hatta başlarda Osmanlılar Erdebil meşayihine saygı gösterdiler. Şah İsmail'in zuhurundan önce, Safevi fırkasının kurucuları ve bunların torunlarının ünü Bursa'daki Osmanlı sultanına ulaşmıştı, bu sebepten her yıl Bursa'dan belli bir miktarda ödenek veya değerli hediyeler "Çerağ Akçesi" adıyla Erdebil'e gönderilmişti (Kreutel, 1997:35; Hinz, 1948:7).

Örneğin, Şeyh Cüneyd, Karakoyunlu Cihan Şah tarafından Erdebil'den çıkartıldığında Karaman'a geldi. Osmanlı Sultanı II. Murad, Safevi tarikatına saygısını göstermek amacıyla Şeyh Cüneyd'e çok çeşitli hediye gönderdi. Sultan II. Bayezid'in saltanatının başlarında Tevarih-i Al-i Osman adlı kitabın yazarı Aşıkpaşazade bu hususta şunları kaydetmiştir:

Şeyh Cüneyd amcasına kızıp Rum'a geldiğinde, Osmanlı padişahı Sultan II. Murad için çeşitli hediyeler gönderdi ve ondan özel bir yer talep etti ki burada kendi tasavvufi ibadetlerini yürütebilsin. Sultan II. Murad, Cüneyd'in halifesi aracılığıyla gönderdiği bu hediyeleri kabul etti. Buna karşılık olarak Sultan II. Murad, Şeyh Cüneyd'e iki yüz bin Florin altın ve ayrıca onun dervişleri için de bin akçe hediye etti (Tevarih-i Âl-i Osman, 264).

Safevi Dergahi, gerçekte, Osmanlı'nın saygı gösterdiği tek tarikat değildi. Osmanlı ve İran arasında hayati ayrışmanın/düşmanlığın başlamasından önce, Osmanlı sultanı genellikle İran bağlantılı/menşeli tarikatlara ve onların temsilcilerine değer verirdi. Sultan II. Mehmed'in iki Nurbahşi halifesini kabul edip himaye etmesi bu bağlamda değerlendirilebilir. Sultan II. Mehmed, bu iki Nurbahşi halifesini Manisa «مغنیسا» şehrine yerleştirdi ve bunları çeşitli vazifelere görevli kıldı (İdris-i Bidlisi, Heşt Behişt, MS 2198, fol. 21a). Ayrıca bildiğimiz kadarıyla, tasavvufu yakından ilgili bir padişah olan Bayezid, Güney Anadolu'daki Hasan Halife adlı bir Kızılbaş liderine her yıl maddi yardım yapardı (Sohrweide, 1965:139) ve bu da onun Erdebil tarikatına saygısının ifadesiydi.

Osmanlılar'a göre Safeviler'in "irtidad"ı Şah İsmail'in yönetime gelmesiyle başlamıştır ve bu nedenle Şah İsmail'i seleflerinden ayırdılar ve Safevi "irtidadı ve sapkınlığını" ona mal ettiler. Aşıkpaşazade bu konuda şunları kaydetmiştir:

Safeviler başlarda Muhammedi şeriata bağlılardı. Bundan ötürü ulema ve bilge insanlar onlara saygı duymuştu. Lakin Şah İsmail zamanında, rafizilikleri ve ilhadları ortaya çıktı. Haydar'ın taraftarları bugün İsmail'in yolundadırlar. Öyle ki, İsmail'in müridleri her ne

zaman birbirini görürse Selam Aleyküm yerine Şahı anarlar. Hastalarına dua etmek yerine Şah'a Lebbeyk getirirler. Rum vilayetinde hac niyetiyle sadece Erdebil'e giderler. Ehl-i Sünnet takipçileri onlara bunun nedenini sorduğunda "Erdebil yerine neden Mekke'ye, daha iyi bir şey olan peygamberin evini görmeye gitmiyorsun" derler. Buna cevaben "biz ölüleri değil yaşayanları ziyarete gidiyoruz" derler. Namaz kılmazlar ve oruç tutmazlar. Her zaman muradları rafz ve ilhadı konuşmaktır. Sultan II. Bayezid, o sıralarda Erdebil'e giden tüm Safevi takipçilerini rafızlıklarını aşıkaretmeleri sebebiyle, Rumeli'ye sürgün etti (Tevârih-i Âl-i Osman, 266-267).

Bu örnekten rahatlıkla anlaşılacağı üzere, Osmanlılar başlangıçta bu mezhebi/itikadi farklılığı, Erdebil şeyhlerine değil yalnızca Şah İsmail'e bağlamışlardı. 16. yüzyıl Osmanlı müverrihlerinden Mustafa Ali, "Nusretname" adlı eserinde bu konu hakkında şunları kaydetmiştir; "Bu yeni itikadi şekillendirmek için Şah İsmail, İslamın yetmiş bir muhtelif fırkasından bazı inanç unsurları ve bidatleri ödünç almıştır" (Walsh, 1962:207).

Tüm bunlarla birlikte, itikadi açıdan görülen bu değişimler her ne kadar Şah İsmail'e atfedilse de, Osmanlılar 16. yüzyıl başlarına yani I. Selim'in tahta gelmesine kadar Safevi tarikatına ve devletine saygı göstermişlerdir ve diplomatik ve siyasi ilişkilerini bu saygı geleneği çerçevesinde sürdürmüşlerdir. II. Bayezid, Safevilere karşı barışçıl bir siyaset izlemesine rağmen, diğer taraftan çok zekice bir tutum geliştirdi ve İran'dan dahilde ve hariçteki haber kaynakları aracılığıyla yeteri kadar bilgi edinebildi.

1. Diplomasi ve Casusluk: II. Bayezid'in Tebriz'deki Elçisi

Osmanlı ve Safevilerin iyi ilişkilerini ve bunun barışçıl bir havada seyrettiğini gösteren en bariz delil, şüphesiz ki taraflar arasındaki elçilerin gidiş geliş ve hediyeleşme trafiğidir. Bu süre zarfında, Türk ve Fars tarihi kaynakları her iki taraf arasındaki ilişkilerin seyri ve elçi gidiş geliş hakkında bütüncül bir tasvir imkanı vermese de, Osmanlı arşivinde söz konusu ilişkilerin varlığını kanıtlayacak belgelere ulaşılmaktadır. II. Bayezid döneminden kalma "İnamat Defteri" adlı bir kaynak, İran ile diplomatik münasebetlerin tarihini Farsça kaynakların sahip olmadığı zenginlikte ayrıntılara yer verecek şekilde takip etti. Bu inamat defteri, II. Bayezid'in Şah İsmail'e, Şah İsmail'in II. Bayezid'e gönderdiği elçilerin belge, eşya ve hediye listeleri ile doludur. Bu konuda kullanılan diğer bir kaynak da, Osmanlı arşivini tasdik eder mahiyetteki İstanbul'daki Venedik elçisinin diplomatik raporlarıdır. Osmanlı arşivine dayalı olarak sunduğumuz iki taraf arasındaki elçi hareketliliği ile karşılıklı hediyeleşme, Osmanlı dünyasındaki Safevi ve Şah İsmail imgelerini ve elçi hareketliliğini de anlamımıza yardım edecektir.

Şah İsmail, Akkoyunlu hükümdarı Elvend Mirza'yı hezime uğrattığında ve Akkoyunlu merkezi Tebriz'i kendi başkenti yaptığında Osmanlı tahtında Sultan II. Bayezid oturmaktaydı. Bu gelişme, bölgenin siyasi yapısını değiştirmiş ve uzun yıllar sürecek savaşlara yol açmıştır. Osmanlılar, 1502'den 1505 yılına kadar İran ile doğrudan siyasi ilişkiler kurmak yerine Osmanlı-İran sınırındaki Kürdistan hakimleri veya kendi emirlerine bağlı casuslar aracılığıyla İran'ın faaliyetleri hakkında sürekli bilgi topluyordu (Dehqan-Genç, 2018). Bu üç yıl boyunca Şah İsmail, ülkesi içindeki Akkoyunlu bakiyesiyle savaştı ve Osmanlılar Safevilerin etkinliklerini yakından takip etti. Bundan ötürü, bu döneme ait Ahkam Defterleri İran'dan gelen casus raporlarıyla doludur (Şahin-Emecen, 1994).

Gerçekte, II. Bayezid Şah İsmail ile savaş çıkarmaya hiç bir surette yanaşmadı. Çünkü o, Şah İsmail'in Anadolu'da çok sayıda müridi olduğunu biliyordu. Bu yüzden Şah İsmail ile ilişkisinde çok akıllıca ve tedbirli davrandı. Şah İsmail bu üç yıl boyunca, II. Bayezid'e ele geçirdiği toprakları müjdeleyen beşaratname veya kazandığı savaşları ilan eden fetihnameler göndermedi. Bu durum Ocak ve Şubat 1505 yılına kadar böyle sürdü. II. Bayezid'in elçisi Mehmed Çavuş Balaban, Ocak 1505 tarihinde Şah İsmail'in Irak ve Fars eyaletlerini fethetmesi münasebetiyle yanında çok çeşitli hediyelerle gönderildi. Elbette ki elçinin ziyaretinin görünüşteki sebebi fetihlerin kutlanmasıydı (Felsefi, 1332:53). Gerçekte, böyle bir kutlama Osmanlı geleneklerine ve politikasına uygun değildi. Bayezid'in elçisinin getirdiği mektup aslında resmi bir mesajdı ve gerçekte Bayezid'in elçisi bu vazifeyle geldiği İran'da bilgi toplama ve casusluk faaliyetleri yürütmek için bir fırsat elde etmişti. Aslında, resmi mektup üç yıl sonra geldi. II. Bayezid mektubunda Şah İsmail'in Irak ve Fars fetihlerini tebrik etmiş ve öte taraftan ise Rum vilayetlerinde duyulan bu zaferlerin kendisine iletilmemesinin yarattığı serzenişini de dile getirmişti. Mehmed Çavuş Balaban'ın vazifesinin bilgi toplamak olduğu anlaşıldı (Brummett, 2009:93). Böylece iki taraf arasında 1511 yılına kadar devam edecek diplomatik ilişkiler başlatılmış oldu. Sultan Bayezid'in saltanatının sonuna kadar iki taraf arasında elçilerin gidiş gelişleri devam etmişti.

2. Şah İsmail'in Osmanlı(Sarayı)'(n)daki Elçileri

Şah İsmail 1505-1511 yılları arasında üç elçilik heyetini İstanbul'a gönderdi (Fisher, 2014:114). Arşiv kayıtlarına göre, Şah İsmail'in gönderdiği ilk elçi heyeti Safer 911/Temmuz 1505'de İstanbul'da ikamet etmekteydi. Şah bu heyeti, II. Bayezid'in Fars eyaletini fethetmesini tebrik amacıyla gönderdiği elçilere cevaben göndermişti. 1505 Temmuz ayında İstanbul'da bulunan Şah İsmail'in ilk elçi heyetinin başında Pervanecibaşı Ahmed Bey bulunuyordu. Şah İsmail'in elçilerinin, II. Bayezid'in İran şahının kendisine elçi göndermediği serzenişinden sonra İstanbul'a yollanması dikkate şayandır. Şah İsmail, İran'daki fetihlerini tamamlayıp Akkoyunlu bakiyesini ortadan kaldırdıktan sonra, elçisini Osmanlı İmparatorluğu'na gönderebildi. Her ne kadar II. Bayezid dönemiyle ilgili Osmanlı tarihleri/kronikleri bu konu hakkında bilgi vermemişlerse de, İnamat Defterindeki bir belge, bu hususu açıklığa kavuşturmuştur. Belgeye göre, bu elçilik heyeti 20

Safer 911/23 Temmuz 1505 tarihinde İstanbul'daydı ve büyük olasılıkla bu tarihten kısa bir süre önce İstanbul'a ulaşmıştı; zira Temmuz ayı elçilerin dönüş zamanıydı. II. Bayezid Şah İsmail'in elçilerini büyük bir ihtiramla karşıladı ve bu elçi ve en az sekiz kişiden müteşekkil heyetine nakid para ve çeşitli türden hediyeler verdi.

Şah elçisine ayrıca kırk bin akçe, bir Eğin yapımı mahût (maun), bir Frenk kadife, iki özel elbise, dört afitabe (ibrik), dört gümüş tepsi, on kadeh, iki Bursa kadifesi, iki Bursa alacası, iki Amasya zerbaftı (işlemesi), on bori (?) ve çeşit çeşit samur kürkleri hediye edilmiştir/. Şahın elçi heyetinin diğer sekiz üyesine de dokuz bin akçe, çatma ve Bursa (benek) dokumasından özel elbiseler ve zerbaft (işleme) hediye edildi. Elçilik heyetinin yanında yer alan kaplan bakıcıları için beş bin akçe bağışlanmıştı. Bu kaplan bakıcıları muhtemelen Şah İsmail'in II. Bayezid'e hediye olarak gönderdiği kaplanlara nezaret etmişlerdi (Defter-i Müsveddat-ı İn'amat ve Tasaddukat ve Teşrifat ve İrsaliyyat ve Gayrihu, nr. 0.71, 138).

Bu heyet 1505 yılı Temmuz ayından bir müddet sonra İstanbul'dan ayrıldı. Bununla birlikte, heyetin içerisinde yer alan herkes İran'a dönmedi. İnamat Defteri, Şah İsmail'in elçilik heyet üyelerinden bazı geride kalanlar hakkında net bilgiler vermektedir. Her ne kadar bu kişiler hakkında tatmin edici bilgiler elde olmasa da, 911 yılı Rebiülevvel/1505 Ağustos ayındaki konaklamalarını ve ikametleri sırasında her birine 500 akçe verildiği biliyoruz (Defter-i Müsveddat-ı İn'amat ve Tasaddukat ve Teşrifat ve İrsaliyyat ve Gayrihu, nr. 0.71, 139).

Venedikli Diplomatların 1505 Sonbaharında kayda aldıkları raporları, daha fazla ayrıntılar içermektedir. Buna göre, Şah İsmail Osmanlılar ile barış ilişkileri kurmaya dair isteğini göstermek ve de Şehzade Selim'in Trabzon sınırındaki askeri eylemlerini kınamak amacıyla İstanbul'a elçilerini göndermişti. İsmail, Alaüddevle'nin topraklarına ordu göndermek niyetindeydi ve bu elçiler aracılığıyla mezbur askeri yığınak esnasında Osmanlılar'a zarar verilmemesinin anlaşılmasını istiyordu. Görünüşte Bayezid, Şah İsmail'in teminatını kabul ettiyse de yine de yanibaşında gözetimi altındaki Şahın elçilerine güvenmiyordu. Venedikli diplomatların kayıtlarına göre, elçilerin dönüşünden sonra Bayezid o kadar endişelenmişti ki, İstanbul'da bunların harcadığı sikkelerin hepsini pazardan geri toplatmıştı. Çünkü Şahın sikkelerinin "Rafizi alameti" taşıdığına inanıyordu (Fisher, 2014:115-116).

II. Bayezid dönemi tarihçileri, Şah İsmail tarafından gönderilen elçilik heyeti hakkında sağlam ve güvenilir bilgiler vermemektedir. Buna karşın, İnamat belgelerinde Şah İsmail'in sık sık İstanbul'a gönderdiği elçileri hakkında günlük ve düzenli bilgiler yer almaktadır. 1507 yazında Şah İsmail, Akkoyunlu Sultan Murad tehdidi ve tehlikesini önlemek ve aldığı desteği kesmek amacıyla Dulkadirli beyi Alaüddevle'ye saldırdı ve işgal için Osmanlı sınırını ihlal etti. Kayseri'den Elbistan'a vardı ve II. Bayezid'e gönderdiği mektubunda sefer esnasında Osmanlı toprakları ve reayasına asla ve kata zarar vermediğini vurguladı (Felsefi, 1332:57). Diğer bir İnamat belgesi bu mektubun bir elçilik heyetiyle gönderildiğini kaydeder. 26

Receb 913/Aralık 1507 tarihinde İstanbul'da ikamet eden bu heyetin lideri, Seydi Bey idi. Venedik raporları, bu elçilerin gerçek niyetlerini açıklamakta ve Osmanlı arşiv kaynaklarının sıhhatini teyit etmektedir. Bu raporlara göre Şah İsmail'in elçileri, Şehzade Selim'in İran topraklarına yönelik saldırısını ve Selim tarafından toplarının ele geçirilmesini (çalınmasını) şikayet etmekteydi. Elçi heyeti, çalınan topları talep ederek İran'ın Osmanlılarla değil, Alaüddeve ile savaştığını ilettili/söyledi (Fisher, 2014: 118). Şah İsmail'in bu ikinci heyeti, büyük ihtimalle II. Bayezid'in Şah İsmail'e yazdığı cevabi mektubu almak ve yanlarında götürmek istediler. Bu sebepten Aralık ayında İstanbul'u terk ettiler. Bayezid, Şah İsmail'e yazdığı cevabi mektubunda Osmanlı topraklarına ve reayasına tecavüz etmediği için şaha takdirini sundu/teşekkür etti. Şahın elçilerinin talebini görmezden geldi ve onları hediyeye boğdu (Fisher, 2014:118-119). Şah İsmail'in elçisi Seydi Bey'e verilen hediye ve eşyalar bir önceki elçiye verilenlerle neredeyse aynıydı. 40.000 akçeye ek olarak, Şahın elçisine Eğin yapımı maun (mahût) ve Frenk kadife, iki özel elbise, dört afitabe (ibrik), dört gümüş tepsi, on kadeh, Bursa kadife ve alacası, Amasya zerbaft parçaları ve çeşit çeşit samur kürkleri hediye edilmişti. Ayrıca bu sekiz kişiye de 9.000 akçeye ek olarak, Bursa kumaş parçaları ve çeşit çeşit elbiseler bağışlandı. Ondand fazla kişinin yer aldığı bu elçilik heyetinde Kürd emiri Hacı Rüstem Bey de yer almıştı. Bu Hacı Rüstem Bey, II. Bayezid'in kendisinden 1497 yılında Akkoyunlu ve Safevi savaşında yaşananları ayrıntılı bir şekilde rapor ederek Osmanlı'ya bildirmesi istenen kişiydi (Felsefi, 1332:52). Hacı Rüstem Bey'in adamlarına 5.000 akçe ve Bursa çatmasından yapılmaya özel bir elbise hediye edildi (Defter-i Müsveddat-ı İn'amat ve Tasaddukat ve Teşrifat ve İrsaliyyat ve Gayrihu, 909-929, p. 285). Elçilik heyeti İstanbul'dan ayrıldıktan bir süre sonra yolda soyuldu. 2 Cemaziyelevvel 913/9 Eylül 1507 tarihinde kaleme alınmış bir İnamat belgesindeki kayda göre, Şah İsmail'in elçilerinin yağmalanan eşyaları yerine İstanbul'dan başka eşya ve hediyeler gönderilmişti (Defter-i Müsveddat-ı İn'amat ve Tasaddukat ve Teşrifat ve İrsaliyyat ve Gayrihu, 909-929, p. 288).

3. II. Bayezid'in Şah İsmail'e Gönderdiği Hediyeler

II. Bayezid Şah İsmail ile güçlü ilişkilere sahip olduğunu göstermek adına, 9 Şaban 916/Kasım 1510'da önceki heyetin tersine bu sefer Şah İsmail için İstanbul'dan çok değerli hediyeler gönderdi. Bu çok değerli hediyeler Şah İsmail'in elçileri aracılığıyla gönderilmemişti. Yani II. Bayezid bu hediyeleri doğrudan İstanbul'dan gönderdi. Bu hediyelerin İstanbul'dan gönderilme tarihinin Şah İsmail'in Özbek Şeybek Han'ı bozguna uğratmasıyla neredeyse aynı zamana denk geldiğini belirtmek gerekir. Bildiğimiz üzere, Şah İsmail Şeybek Han'ı mağlub ettikten sonra başını kesmiş ve bu kesik başı II. Bayezid'in sarayına göndermişti. Gerçekte Şah, Şeybek Han'ın kesik başını göndermekle II. Bayezid'i tehdit etmeyi ve ona rakibi olan Sünni liderlerin başına gelebilecek olası sonu göstermeyi istemişti. Tartışmasız bir şekilde kabul edilmelidir ki, II. Bayezid, İsmail'in fetihlerini kutlamak ve saygısının nişanesi olmak üzere bu değerli hediyeleri göndermiştir (Hândmîr, 1380:581). Venedik raporlarına göre, II.

Bayezid'in Şah İsmail'i fetihleri münasebetiyle kutlamaktan başka da hedefleri vardı. Bu sırada Şehzade Selim, Erzincan'a saldırmış ve bu mintikayı kontrolüne almıştı. Bu sebepten İsmail, 1510 yılında asker toplama hazırlığına girişmişti. Bu hediyeleri göndermekle II. Bayezid, iki taraf arasındaki gerilimi azalmıştı (Fisher, 2014:119).

11 Kasım 1510 tarihinde İnamat defterine kaydedilen ve Zaim Hasan Bey tarafından teslim alınan bu hediyeler daha önce elçilere verilenlerden çok farklıydı. Bunlar önekilere nazaran çok çeşitli ve daha fazlaydı. Bu hediyelerin gönderilme mantığının, Osmanlı sultanlarının Erdebil'deki Safevi şeyhlerine saygılarını gösterme geleneğine benzemesi dikkate şayandır. II. Bayezid, Şah İsmail'i bir tarikat şeyhi gibi görmüş ve hem onu fetihlerinden dolayı tebrik etmek hem de ona Erdebil şeyhi olması hasebiyle saygısını göstermek üzere bu hediyeleri göndermişti. 11 Kasım 1510'da II. Bayezid tarafından Şah İsmail'e çeşitli renklerde Frenk kadife kumaşları, başkaca kumaşlar, atlaslar ve Frenk işlemeler (zirbetteha), kadifeler, Bursa alacalar ve işlemeler, nice keman (yay), afitabe (ibrik), gümüş tepsi, parç (sürahi), beş mavi afitabe, nice yirmişer Macar, Dubrovnik ve Trabzon yapımı kadeh, Samur ve kakım derileri ve rengarenk maunlar (mahûtha) hediye edilmişti (Defter-i Müsveddat-ı İn'amat ve Tasaddukat ve Teşrifat ve İrsaliyyat ve Gayrihu, 404).

4. Şah İsmail ve II. Bayezid'in Son İlişkileri/Haberleşmeleri

Şah İsmail'in elçilerinin hareketliliğine bakıldığında, anılanların da tıpkı Avrupalı büyük devletlerinkine benzer şekilde sıklıkla İstanbul'a geldiği görülebilir. 1505 ve 1511 arasındaki 6 yıllık süre zarfında Şah İsmail üç defa elçilerini II. Bayezid'in sarayına gönderdi. İnamat defterine göre, Şah İsmail'in son elçisi Cemaziyelevvel 917/Aralık 1511'de İstanbul'da bulunuyordu. Şahın elçilerinin İstanbul'da bulunduğu sırada II. Bayezid, saltanatının en buhranlı dönemini yaşıyordu. Bir yıl önce İstanbul'da bir deprem oldu ve Osmanlı tarihlerinin "küçük kıyamet" şeklinde adlandırdıkları bu depremin şiddeti o kadar büyüktü ki kenti yerle bir etti. Osmanlılar İstanbul'un yerle yeksan olmasından sonra kenti tekrar inşa etmeye koyuldular ki bu sefer Bayezid'in oğlu Selim 1511 Martı'nda babasına karşı isyan etti ve babasından Rumeli eyaletinde bir sancak istedi. Sultan Bayezid oğluna boyun eğdirmek için mücadele etmek istediğinde ise başka bir sorunla karşılaştı. Bu sefer Güney Anadolu'daki Teke ilinde 1511 Nisan ayında Şah Kulu Baba, Osmanlı Devleti'ne karşı baş kaldırdı. Bu isyan hızla Teke ilinden Kütahya ve Bursa taraflarına ulaştı ve birkaç Osmanlı vezirinin canına mal oldu. Takriben üç ay süren Şah Kulu isyanı, Osmanlı iktidarına büyük darbe indirdi. Ayrıca Şah İsmail'in hakimiyetine alan açtı. Bu arada baba ve oğul arasındaki savaş 1511 Aralık ayında Selim'in yenilgisiyle sonlandı. Osmanlı topraklarında cereyan eden tüm bu olaylar sırasında Şah İsmail'in sonuncu elçi heyeti İstanbul'da bulunmaktaydı. Bu elçilik heyetinin esas amacını anlamayı, Osmanlı arşivindeki kaynaklarla karşılaştırma imkanı veren Venedik raporlarının doğru bilgilerine borçluyuz. 1511 yılı yazında İstanbul'dan Venedik'e gönderilen bu raporlardan birine göre, Şah

İsmail'in elçileri Şeybek Han'ın gümüş bir kutudaki kesik başını Şah aracılığıyla yanlarında getirmişlerdi. Bayezid, Şahın elçilerini, şehzadeleri arasındaki çekişmeleri anlayacakları ve sonra Anadolu'daki Kızılbaşlara yardım edecekleri endişesi taşıdığından, denetiminde tuttu ve onların günlük hareketlerini yakından izledi (Fisher, 2014:122). II. Bayezid oğlu Selim'i Edirne'de bozguna uğrattıktan iki hafta sonra, bir kez daha Şah İsmail'in elçilik heyeti çok çeşitli hediyelerle İran'a doğru yola koyuldu. Elçi ve yanındakilere verilen hediyeler, öncekilerden pek fazla farklı değildi. Bu hediye, 40.000 akçe, iki özel Eğin mahûtu (maun) ve Frenk kadifeden yapılmış elbise, dört afitabe (ibrik), dört gümüş tepsi, on kadeh, Bursa kadifeleri ve alacaları, Amasya zirbaftları ve samur postlardan oluşuyordu ve ayrıca elçi heyetinde yer alan diğer altı kişinin her birine de özel bir elbise bahşedildi (Defter-i Müsveddat-ı İn'amat ve Tasaddukat ve Teşrifat ve İrsaliyyat ve Gayrihu, 456).

5. Arşiv Belgelerinin Değerlendirilmesi

Safeviler ve Osmanlılar her ne kadar birbirileri ile ilişkilerinde tedbirli ve kurnazca davranmışlarsa da, öte taraftan ise birbirinin gücünü ölçmek için de büyük çaba sarfetmişlerdi. İstanbul'a gelen Şahın elçileri ve İstanbul'dan Şah İsmail için gönderilen hediyelerin hepsi, taraflar arasında çok kuvvetli ve üst düzeyde bir ilişki olduğunu gösterir. Burada dikkat çeken iki nokta vardır: Biri elçi hareketliliğinin başarısı, diğeri ise iki taraftır.

Osmanlılar Safeviler'in faaliyetlerinden casusluk ve elçiler aracılığıyla haberdar olurken, Şah İsmail de İstanbul'dan bigane kalmamak için aynı yola müracaat etmiştir. Gerçekte Şah İsmail'in üç elçi heyetinin tarihlerine dikkat edilirse, her üç heyetin de Osmanlılar'ın kriz içinde buldukları zamanlarda gönderildiği görülecektir. Bununla birlikte denilebilir ki, Şah İsmail, Bayezid'in başvurduğu aynı yönteme müracaat etmiş ve bilgi toplamak amacıyla elçilerini İstanbul'a göndermiştir. Ayrıca Şah İsmail'in ilk gönderdiği heyetten on kişinin Temmuz 1505'te geri dönmemesi dikkate şayandır. Aynı şekilde bu döneme ait Venedik raporları, Osmanlı Devleti'nin Şah İsmail'in İstanbul'a gönderilen tüm elçilerinin casusluk amacıyla geldiğini farzettğini göstermektedir. Bu sebeple İran Şahının elçilerinin İstanbul'daki her türlü davranışı takip edilmiştir. Şah İsmail, Alaüddevle'ye saldırdığı sırada Aralık 1507'de Bayezid'in huzuruna bir elçi gönderdi. Şahın gönderdiği bu ikinci elçi, gerçekte Bayezid'in tepkisini resmi mahiyette ölçmekten başka bir şey değildi. Nitekim Şah, ordusuyla Osmanlı sınırlarından geçmiş ve bu saldırıda Alaüddevle'yi bozguna uğratmıştı. Bu yolla o, öncelikle gücünü Bayezid'e göstermek istemişti. İkincisi ise bu hileyle II. Bayezid'in tepkisini ölçmeyi hesaplamıştı. Şah İsmail'in 1511 yazında İstanbul'da ikamet eden son elçisi, Bayezid'in oğlu Selim ile savaşını, Şah Kulu isyanını ve etkilerini yani sonuç olarak Bayezid'in içinde bulunduğu krizi yakından gözlemlemişti. Bu sırada, Osmanlı toprakları dışında bulunan takipçilerini kontrol altında tutan ve gücünün zirvesinde bulunan Şah İsmail, Osmanlı ülkesinde takip ettiği siyasetin yansımalarını izlemek, Bayezid'in tepkilerini ölçmek ve bilgi

toplamak amacıyla, İstanbul'a sürekli elçiler gönderdi. II. Bayezid de aynı siyaseti takip etti; örneğin Kasım 1510'da Şaha elçileri aracılığıyla hediye göndermesi dikkate değerdir çünkü Şah İsmail bu sıralarda Özbek Şeybek Han'ı bozguna uğratmıştı ve bu haber Osmanlı sarayına ulaştığında Bayezid sağlıklı bilgi edinmek için elçi ve hediye kullanma yoluna başvurdu.

Safevilerin ve Osmanlıların birbirleri hakkında bilgi edinmek için bu yola müracaat ettiği bilinmektedir. Tarafların karşılıklı olarak birbirine hediye ve temsilci göndermesi aynı zamanda bir güç gösterisine dönüşmüştü. Osmanlı Devleti'nin reayasından bazıları nazarında yüksek bir itibara sahip olan Şah İsmail, psikolojik açıdan Bayezid'den üstündü ve elçileri vasıtasıyla hem gücünü göstermek hem de her türlü olaydan haberdar olmak istemişti; örneğin Şah İsmail, Ocak-Şubat 1505'te Tebriz'e ulaşan Bayezid'in elçisini büyük bir saygıyla karşılamış, ona ve yanındakilere altın, taç, hilat/kaftan ve at bağışlamıştı. Diğer taraftan öteden beri düşmanı olan iki kişinin cesedini yakmak suretiyle Bayezid'e göz dağı vermeyi hedeflemiştir (Emini Heravi, 2004: 246; Hândmîr, 1380: 480-481).

İnamat defterindeki kayıtlarda ikinci dikkat çeken nokta şudur ki, Şah İsmail'den II. Bayezid'e gönderilmiş hediye veya sefirlerin hepsi "Şeyh İsmail-i Erdebili" adıyla kayda alınmıştır. Şahın neden bu hitapla anıldığı şaşırtıcı değildir. Bütün Osmanlı kroniklerinde Şah İsmail, "Erdebil oğlu" veya "Sofi oğlu" şeklinde zikredilmiştir. Bu örnekten rahatça anlaşılacağı üzere, Osmanlılar Safevi Devleti'nin kurulmasından altı ya da yedi yıl sonra bile onları hala bir tasavvuf ekolü/fırkası olarak görmekteydi ve Şahı yeni bir devletin kurucusu ve siyasi bir lider olarak görmek yerine onu Erdebil tarikatının şeyhi olarak kabul etmekteydi.

İnamat defteri kayıtları, Osmanlıların Safevileri 16. yüzyıl başlarında hala bir sufi tarikat ocağı/dergahı olarak kabul ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Osmanlı kronikörlerinin tasavvufa olan yakın ilgisini ittifakla vurguladıkları II. Bayezid, rakibi Şah İsmail'e karşı özel bir politika yürütmüş ve onu bir mutasavvıf ve şeyh sıfatıyla kabul etmiştir. O, Şah İsmail ile olan bütün siyasi ve diplomatik ilişkilerinde ona şeyh ünvanıyla hitap etmiştir ve Safevilerin tasavvufi yönünü dikkate almıştır. Ocak ve Şubat 1505'te Şah İsmail'e gönderilen elçinin yanındaki mektup, buna güzel bir örnektir (Emini Heravi, 243-245; Hândmîr, 1380:480-481). Hediyeler eşliğinde gönderdiği bu mektupta Bayezid, Şah İsmail'i "Asil Seyyidlerin Emiri" (Emir-i Seyyid-i Nejad) ünvanıyla anmış ve ailesini İran'ın en ünlü ve en kadim hanedanlarından sayarak ona saygısını göstermiştir (Felsefi, 1332: 53-55).

Şah İsmail'in ilki 912/1506 yılında Hoy kışlağında iken Bayezid'e takipçilerinin Anadolu'dan rahatça İran'a geçmelerine izin vermesini istediği ve ikincisi Alaüddeve'ye saldırmak için 913/1507 yılında gönderdiği her iki mektupta Bayezid, Şah İsmail'e barışçıl bir üslupla karşılık verdi ve onunla aralarındaki kuvvetli ilişkiyi vurguladı/hatırlattı (Felsefi, 1332: 56-57). Bu mektuplardan da anlaşılacağı üzere, Bayezid, Şah İsmail'den Erdebil pirleri olan atalarının yolunu

takip etmesini, Allah yolunda savaşmasını ve mezhebini yayarken kimseyi incitmemesini istedi. II. Bayezid, Şah İsmail'e gönderdiği mektuplarında barışsever bir dil kullanmıştır (Felsefi, 1332:53-55). Gerçekte, Şah İsmail de Bayezid'e karşı aynı siyaseti benimsemişti ve Bayezid'i bir derviş olarak kabul etmişti. Örneğin, 1500 yılı baharında Erzincan'a geldiğinde halifeleri aracılığıyla Bayezid'e hediyeler ve bir mektup göndermişti ve aynen şöyle demişti; "Benim asıl amacım sizin memleketinize saldırmak değildir. Biz atalarımızın intikamını düşmanlarımızdan almak üzere geldik. Bizler dervişleriz." (Tevarih-i Al-i Osman, 1953:269). 16. yüzyıl Osmanlı saray tarihçisi İdris-i Bidlisi, hamisi II. Bayezid'i seleflerinden ayrı tutarak, onun dervişane sadelikte yaşama sahip bir sultan olup mutasavvıflara çok saygı göstermesiyle bilindiğini kaydeder. Arifane kişiliğinin tasavvufi bir dil edindirdiği Bayezid, bu mutasavvıf diliyle Şah İsmail'e yaklaştı. O, Erdebil tarikatının yeni lideri Şah İsmail'in sufi bir geçmişi olduğunu ve ayrıca tasavvufi ritüelleri de icra ettiğini biliyordu. Gerçekten de, Şah İsmail'in bu irfani yönü, Çaldıran Savaşı'ndan sonra da Selim'in Şaha gönderdiği mektuplarda kendini göstermiştir. Selim çoğu mektubunda Şah İsmail'in önceleri bir sufi ve derviş iken sonradan hükümdarlığa heveslendiğini vurgulamıştır. Örneğin, Selim Temmuz 1514'te üçüncü mektubunun yanında aba, tesbih, asa ve derviş kaşkolü göndererek Şah İsmail'in sufi yönüne dikkat çekmek istedi (Felsefi, 1332: 84-85).

Sonuç

Gerçekte, 16. yüzyıl başında Osmanlı-Safevi ilişkileri, iki tarafın da doğrudan birbiriyle çatışmak istemediği bir uzlaşma perspektifiyle gelişmeye başladı. Bir tarafta İran'da birliğin sağlanması, diğer taraftan Diyarbekir'in işgali ve Osmanlı ile çatışma halinin belirmesi İsmail'in batıya olan arzusunu gösteriyordu. Anadolu'da Kızılbaş takipçilerine sahip olmak, Şah İsmail'i Bayezid karşısında güçlendirdi. İsmail, kuvvetli rakibi karşısında şiddet siyaseti yürütmeyecek kadar akıllıydı. Her ne kadar, aralarında egemenlik konusunda bazı siyasi anlaşmazlıklar çıkmış olsa da bu sorunlar asla bir savaşa dönüşmedi. Tüm bu zikredilen hususlar ve makalede anlatılanlar, sonrası savaşların gölgesiyle perdelenen siyasi ilişkilerin sathını ortaya koymaktadır. Osmanlı arşiv kayıtları, bu altı yıllık dönemde, iki taraf arasındaki yazışmaların yanında, Şah İsmail'in Tebriz'de iki Osmanlı elçilik heyetini karşılarken İstanbul'a üç elçilik heyeti teşkil edip gönderdiğini göstermektedir. Nihayet, bu altı yıllık dönemin Safeviler ve Osmanlılar arasındaki siyasi ilişkilerde karşı karşıya gelmeden önceki en etkili ve son devre olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

- Emini Heravi, (1383). Sadreddin İbrahim, Fütühat-ı Şahi Tarih-i Safevi ez Ağaz ta Sal-i 920 Hicri Kameri, be tashih-i Muhammedrıza Nasırı, Encümen-i Asar ve Mefahir-i Ferhengi.
- Felsefi, Nasrullah, (1332). Ceng-i Çaldıran, Mecelle-i Danişgah-i Edebiyat, Sal-i Evvel, Şomare 2, ss. 50-127.

- Hândmîr, Gıyaseddin bin Hemameddin, (1380). Tarih-i Habibü's-Siyer, tashih Muhammed Debirsiyaki?, Tahran, Hayyam.
- Tevarih-i Al-i Osman, 1953, Aşıkpaşazade, Aşıkpaşazade Tarihi, İstanbul, 1953.
- Brummett, P., 2009, Keşifler Çağında Osmanlı Denizgücü ve Doğu Akdeniz'de Diploması, Çev: Nazlı Pişkin, İstanbul.
- Defter-i Müsveddat-ı İn'amat ve Tasaddukat ve Teşrifat ve İrsaliyyat ve Gayrihu 909-929, Belediye Küt., Muallim Cevdet, No. 0.71.
- Dehqan, M. & Genç, V., 2018, "Kurds as Spies: Information-Gathering on the 16th Century Ottoman-Safavid Frontier", Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung. Vol. 71/2, 197-230.
- Fisher, S. N., 2014, Sultan Bayezid Han 1481-1512, Çev: Hazal Yalın, İstanbul.
- İdris-i Bidlisi, Heşt Behişt, Süleymaniye Library, Esad Efendi, No. 2198.
- Kreutel, R., 1997, Haniwaldanus Anonimi'ne Göre Sultan Bayezid Velî (1481-1512), Çev: Necdet Öztürk, İstanbul 1997.
- Hinz, Walter, 1948, Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd; XV. Yy'da İran'ın Milli Bir Devlet Haline Yükselişi, Çev: T. Bıyıklıoğlu, Ankara.
- Sohrweide, H., 1965, "Der Sieg der Safaviden und siene und Rückwirkungen auf die Schiiten Anatolies im 16 Jahrhundert", Der Islam XLI, 139.
- Şahin, İlhan & Emecen, Feridun, Osmanlılar'da Divan-Bürokrasi-Ahkâm: II. Bayezid Dönemine Ait 906/1501 Tarihli Ahkam Defteri, İstanbul 1994.
- Walsh, J. R., 1962, "The Historiography of Ottomab-Safevid Relation in the Sixteenth and Seventeenth Centuries", Historians of the Middle East, eds, Bernard Lewis-P.M. Holt, Oxford University Press, London.

مجموعه انعامان و تصدقان و تبرعات
وارثان و عائله و نوکره و غیره ۹۱۷۲

فیش اوله ۷ اصدی عشر و تمامه

بمذکوریه ۲ ثانیه

نعم
مجموعه انعامان
که در این بنده مانده
اند عامه ۲ ط
مالک

مجموعه انعامان و تصدقان و تبرعات
وارثان و عائله و نوکره و غیره
۲ شهر ربيع الاوله ۹۱۴

تشریف ابلیج اسمعیل اعیان ۲ ط
بدری باب
مجموعه انعامان و تصدقان و تبرعات
وارثان و عائله و نوکره و غیره
۲ شهر ربيع الاوله ۹۱۴

مجموعه انعامان و تصدقان و تبرعات
وارثان و عائله و نوکره و غیره
۲ شهر ربيع الاوله ۹۱۴

عالمی
الذمما عا

عالمی
الذمما عا

۲۱ شمس الاوله ۹۱۳

ام
۲۲ شمس الاوله ۹۱۳

۵۵
کجمن ایبان قامد شیخ اسمعیل
عموضی وقت زوقی در راه بعضی
ایبان شیخ ورقه کوه اند
منتهی
اوکی
مات

مشهور انعامان و تصویب و تشریح
و احوال و عمارت و نوکریه و عامه ۲ شمس
عمامة المولود من شهر ۹۱۴

ادعای اسمعیل مر ولایت نجف بقا صد با الی

زعم 2 تاخ سعادت 914

فدیف عام و فونال مستوعه بدراع
 بروک 2 اعا 2 قاف
 فومری فومری سوما 2 بنفش علی
 فونک فونک فونک فونک

کعبه کعبه کعبه کعبه
 فونک سال و مستوعه بدراع
 بروک 2 اعا 2 قاف
 فومری فومری لیمو 2 اجماع
 فونک فونک فونک فونک

۲۸۲ مه سعادت صد الحور

مردی و بس صدلی مشرد ا ق
 مرقع و بوق با بالک و فکان
 با با با با با با با با

فدیف عام و فونال مستوعه بدراع
 بروک 2 اعا 2 قاف
 فومری فومری سوما 2 بنفش علی
 فونک فونک فونک فونک

اطلسی فونک سال و
 بروک 2 اعا 2 قاف
 فومری فومری لیمو 2 اجماع
 فونک فونک فونک فونک

فونک سال و مستوعه بدراع
 بروک 2 اعا 2 قاف
 فومری فومری لیمو 2 اجماع
 فونک فونک فونک فونک

فونک سال و مستوعه بدراع
 بروک 2 اعا 2 قاف
 فومری فومری لیمو 2 اجماع
 فونک فونک فونک فونک

بکواله ارالیه و اسمعیل سعادت صد دعم

مردی و بس صدلی مشرد ا ق
 مرقع و بوق با بالک و فکان
 با با با با با با با با

فدیف عام و فونال مستوعه بدراع
 بروک 2 اعا 2 قاف
 فومری فومری سوما 2 بنفش علی
 فونک فونک فونک فونک

اطلسی فونک سال و
 بروک 2 اعا 2 قاف
 فومری فومری لیمو 2 اجماع
 فونک فونک فونک فونک

فونک سال و مستوعه بدراع
 بروک 2 اعا 2 قاف
 فومری فومری لیمو 2 اجماع
 فونک فونک فونک فونک

فونک سال و مستوعه بدراع
 بروک 2 اعا 2 قاف
 فومری فومری لیمو 2 اجماع
 فونک فونک فونک فونک

